

Titel: Weidevogels en Predatie

Vraagstuk: Er is in Nederland een toenemende bezorgdheid toenemende predatiedruk op weidevogels. Die discussie is relevant in relatie tot de nieuwe Flora- en Faunawet (faunabeheerplannen, ontheffingen voor afschot van predatoren, vrijstelling vos), maar ook in relatie tot de effectiviteit van bestaande instrumenten voor (agrarisch) weidevogelbeheer. In bepaalde regio's loopt de discussie over mogelijke vervolging van predatoren hoog op, veelal zonder dat goed feitenmateriaal aanwezig is om beleid op te baseren. De hoofdvragen daarbij zijn: (1) Hoe vaak komt predatie op weidevogellegsel en –kuikens voor, (2) welke predators zijn er bij betrokken, (3) welke factoren hebben invloed op de omvang en/of het effect van de predatie, en (4) is de huidige predatiedruk een probleem voor de ontwikkeling van weidevogelpopulaties, ook in verhouding tot andere verliesoorzaken?

Doel: bovengenoemde vragen te beantwoorden op grond van systematisch verzameld feitenmateriaal.

Aanpak: Gestart is in 2001-2002 met het maken van een landelijk overzicht: de 'Predatiekaart van Nederland'. In 2002-2005 is daarnaast in 17 gebieden verspreid over Nederland veldonderzoek verricht aan de frequentie van predatie, de relatie daarvan met landschapskenmerken, het voorkomen van predators en van weidevogels, en de soorten predators (met behulp van temperatuursensoren in en camera's bij nesten). Predatie op weidevogelkuikens is onderzocht in 2003-2005 met behulp van gezenderde kuikens.

Resultaten: Eindrapport 'Weidevogels en Predatie', thans gereed in concept; vrij beschikbaar maart 2006. Greep uit samenvatting rapport:

- Op grond van legsel, geregistreerd door vrijwillige weidevogelsbeschermers, bleek het landelijke gemiddelde niveau in predatieverliezen in gangbaar agrarisch gebied in Nederland in 2000 en 2004 in afwezigheid van andere verliesoorzaken respectievelijk 27% en 32% te zijn. In de praktijk kwam 52-54% van de legsel uit, en waren de belangrijkste verliesoorzaken predatie (24-27%), agrarische werkzaamheden en beweiding (6-9%), en

verlating (5-7%). Onder nesten die niet door vrijwilligers worden beschermd zullen agrarische verliezen relatief belangrijker zijn. In beide jaren kwam legselpredatie relatief veel voor in de halfopen landschappen op de hogere gronden van (met name Oostelijk) Nederland. In de laaggelegen open gebieden in het Westen en Noorden, die de meeste weidevogels herbergen, kwam predatie gemiddeld minder voor. Ook in sommige echte weidevogelkernen werd echter een bovengemiddelde predatiedruk geconstateerd.

- Lotgevallen van legsels onder controle van vrijwillige weidevogelbeschermers tonen een toename van predatieverliezen met ca. 0.5% per jaar sinds 1996. Een vergelijking van gegevens over niet-beschermden legsels, verzameld aan het einde van de jaren tachtig en het einde van de jaren negentig van de vorige eeuw, suggereert voor die periode ongeveer een verdubbeling van de predatiekans, maar een nog sterkere toename van verliezen door agrarische activiteit.
- Tussen onderzoeksgebieden en jaren was er een grote variatie in zowel de totale predatieverliezen als het aandeel dag- (vogel-) en nacht- (zoogdier)predatie hierin. De hoeveelheid nachtelijke predatie vertoonde een sterke correlatie met de totale predatieverliezen in het gebied, terwijl die relatie voor dagpredatie afwezig was. Bij predatieverliezen tot ca. 50% kunnen derhalve zowel vogels als zoogdieren een rol spelen, maar bij nog hogere predatiedruk betreft het hoofdzakelijk zoogdieren.
- De uitkomstkans van een nest wordt gemiddeld met 10% verlaagd door elk nestbezoek. Het effect was bijna twee keer zo groot in gebieden met een uitkomstsucces van minder dan 50% als in gebieden met een hoger uitkomstsucces. Gegeven het gemiddelde aantal bezoeken aan nesten kan hierdoor in het onderhavige onderzoek het uitkomstsucces met zo'n 30-35% zijn verlaagd. Het is onduidelijk hoe dit effect tot stand komt (geur of zichtbare sporen). Op grond van de gegevens lijkt de verlieskans verhoogd tot ca. twee dagen na een nestbezoek. Het bestaan en de grootte van bezoeken op legseloverleving verdienen nader onderzoek, en betekenen dat bij nestenonderzoek en bij vrijwillige weidevogelbescherming het aantal nestbezoeken zo veel mogelijk zou moeten worden beperkt.
- Er werden zes tot zeven soorten zoogdieren als nestpredator vastgesteld (Vos, Hermelijn, Steenmarter, Bunzing, Egel, Hond, en mogelijk Wezel), en vier soorten vogels (Kraai, Bruine Kiekendief, Havik en Scholekster). De gevonden aantalsverhoudingen van predators kunnen niet als representatief voor Nederland worden beschouwd, maar ze geven wel een beeld van de range aan betrokken soorten en de ordegrrootte van hun relatieve belang. In de gebieden met de hoogste predatieverliezen was de Vos de belangrijkste predator. Opvallend was het geringe aandeel van kraaien in de legselpredatie.
- De overleving van weidevogelkuikens tot de vliegvlugge leeftijd was gering: gemiddeld 7% voor gruttokuikens en 14% voor Kieviten. Zo'n 60-75% van alle verdwenen kuikens eindigde zijn leven als prooirest, 5-15% als slachtoffer van landbouwwerkzaamheden en 10-15% door andere oorzaken. In totaal werden ten minste 15 diersoorten geïdentificeerd als predator van kuikens: 11 soorten vogels en vier soorten zoogdieren. Geen enkele predatorsoort was verantwoordelijk voor meer dan ca. 20% van de kuikenverliezen. Wel

maakten drie soorten een groter aandeel uit dan de overige: Buizerd, Blauwe Reiger en Hermelijn.

- Sterfte door landbouwwerkzaamheden (maaien en schudden van gras) kwam vaker voor bij gruttokuikens dan bij Kieviten. Het is aannemelijk dat het aandeel maaislachtoffers onder gruttokuikens in dit onderzoek wat is onderschat. Een verband tussen de overleving van gruttokuikens en het type perceel waar ze verblijven wijst op een interactie tussen predatiekans en het lokale graslandbeheer. Kuikens lopen een verhoogde kans op predatie (vooral door vogels) op recent gemaaid of afgeweid grasland, en in eerder gemaaide maar hergroeide percelen, ten opzichte van ongemaaid grasland.
- De analyses laten zien dat in veel gebieden onvoldoende kuikens worden grootgebracht op de populatie op peil te houden, en dat in het algemeen het wegnemen van één verliesoorzaak in de nest- en/of kuikenfase meestal onvoldoende soelaas biedt voor de weidevogelpopulatie. Hoewel predatie (met name in de kuikenfase) gemiddeld de grootste bijdrage levert aan de verlaging van het broedsucces, lijkt het noodzakelijk om meerdere verliesoorzaken tegelijk aan te pakken, die ook nog eens per gebied kunnen verschillen. Kortom, intensief maatwerk op gebiedsniveau, en op meerdere fronten tegelijk.

Benutting: Beleidsmedewerkers op landelijk en provinciaal niveau, terreinbeheerders, faunabeheereenheden, natuurbescherming, organisaties in agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Perspresentatie onderzoeksresultaten maart 2006. Daarna nog diverse publikaties (o.a. Levende Natuur) en voordrachten voor doelgroepen. Verdere verspreiding / voorlichting m.n. via Landschapsbeheer Nederland.

Publicaties: Teunissen, W., H. Schekkerman & F. Willems 2005. Weidevogels en predatie. Op zoek naar mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon onderzoeksrapport 2005-11 / Alterra-rapport 1292.

Motto/one-liner: Predatie bij weidevogels: minder simpel dan het lijkt

Naam projectleider: Hans Schekkerman

Centrum p.l.: Centrum Landschap Texel (v.a. 2006 Centrum Ecosystemen)

Telefoonnummer p.l.: 0222-369766

e-mailadres p.l.: hans.schekkerman@wur.nl